

Taal is een universum: speelveld voor dichters en schrijvers, zondags pak of dagelijkse plunje voor de gewone man, vruchtbare grond voor spiritualiteit en religie. Een mijnenveld ook, want het taalregister

Vlaming koestert haat-liefde

Taal is een ding in Vlaanderen. De recente hoogoplopende discussie rond het gebruik van tussentaal op de VRT doet Nederlanders vreemd opkijken. De Vlaamse taalontwikkeling heeft dan ook een heel eigen geschiedenis, met bijbehorende emoties.

Sylvie Walraevens

“De opmars van tussentaal past in een algemeen klimaat van informalisering.”

Voorerst: dé tussentaal bestaat niet. Tussentaal bestrijkt het volledige continuüm tussen dialect en standaardtaal. Ergens op die lijn nemen taalgebruikers een positie in. Sommige eigenheden komen in zoveel Vlaamse dialecten voor dat ze geen verstaanbaarheidsproblemen veroorzaken en dus ook vaak in tussentaal te horen zijn. Een herkenbaar voorbeeld is de subjectverdubbeling: ‘komde gij ook?’ is letterlijk ‘kom je jij ook?’, zoals ‘da kik ga komen’ een samentrekking is van ‘dat ik ik ga komen’. Vreemde toestanden, die in internationaal onderzoek als unieke taalphenomenen worden aanzien, maar in Vlaanderen voor beroering zorgen als mediafiguren ze in de mond nemen. In die mate zelfs dat onderzoeker Stefan Gondelaers (Radboud Universiteit Nijmegen) tot de conclusie komt dat “Vlamingen van een taal houden die ze niet spreken en een taal spreken waar ze niet van houden”.

Zondags pak

Anne-Sophie Ghyselen, expert variatielinguïstiek aan de UGent, schetst de factoren die tussentaal zo populair maakten in Vlaanderen. “Zo’n honderd jaar geleden leefden we in een ‘voetgangersmaatschappij’: we bewogen ons in een vrij beperkt gebied, hadden vrienden in de eigen streek en huwden binnen de eigen gemeenschap. In die maatschappij waren de dialecten de moedertaal van iedereen. Vandaag is de leefwereld ruimer: jongeren studeren ver weg, maken vrienden uit alle windstreken, zoeken hun partner ook in andere

“Standaardtaal gebruiken is nuttig in professionele contexten, maar op café is dat vaak sociale zelfmoord”, zegt Anne-Sophie Ghyselen. © Unsplash

regio’s en komen door diverse media in contact met allerlei taalvariëteiten. Zo ontstond er een nood aan een omgangstaal die algemener verstaanbaar is en werd

tussentaal de nieuwe moedertaal.” Dat niet de standaardtaal die rol opnam, heeft alles te maken met de complexe Vlaamse taalgeschiedenis. Toen de Vlaamse

Leenwoorden getuigen van vitaliteit

© rrr

Anne-Sophie Ghyselen

“Zomaar het academisch onderwijs verengelsen heeft grote impact op democratisering van het onderwijs en op beroepsveld.”

Social media zijn cool en funny en we tweeten en sharen erop los.

Wie zich ergert aan de overvloed aan Engelse woorden in de vorige zin, hoeft toch niet te vrezen dat het Nederlands uitsterft, stelt linguïst Anne-Sophie Ghyselen gerust. “Het Nederlands is springlevend en weerbarstig.”

Sylvie Walraevens

Ter verduidelijking: er zijn twee soorten taalbeïnvloeding. Structuurbeïnvloeding houdt in dat we vreemde woorden en structuren opnemen in onze taal. Functiebeïnvloeding gaat over de volledige overname van een vreemde taal voor een bepaalde functie, zoals het Engels in masteropleidingen. De eerste vorm verontrust Anne-Sophie Ghyselen niet. “Het Nederlands is een sterke taal. Neem ‘tweeten’: we namen het woord over, maar hebben het wel in ons taalkeurslijf gedwongen met een Nederlands suffix. Dat is een teken van gezondheid. Nieuwe woorden bannen zou getuigen van taalarmoede. Als we alle leenwoorden uit het Nederlands zouden schrappen, dan ook tafel en kelder, want in oorsprong zijn dat Latijnse leenwoorden. Lenen is van alle tijden en een teken dat we nieuwe benoemingsbehoeften hebben. En ergen we ons aan jongerentaal met veel Engelse invloeden, dan is het opzet van die taal geslaagd. Als ze de oudere generaties niet stoort, schiet ze haar doel voorbij. We kijken beter met

een gezonde interesse naar al die evoluties. Een taalpolitie zoals de *Académie française* past niet meer in de tijdgeest en zou sowieso weinig effect oogsten.”

In de weegschaal

Wat Ghyselen wel zorgen baart, is het functieverlies van het Nederlands. “Zomaar het academisch onderwijs verengelsen heeft een grote impact op de democratisering van het onderwijs en op het beroepsveld. Uiteraard zijn internationalisering en economische voordelen belangrijk, maar ook cultuurbehoud en gelijke kansen liggen in de weegschaal. Les krijgen of geven in je moedertaal heeft veel voordelen. Een docent zal makkelijker uitweiden of humor gebruiken in de eigen taal. We moeten het Nederlands kansen geven om zich als academische taal te handhaven, want als ze in dat domein niet meer wordt gebruikt, kan ze zich niet verder ontwikkelen en de juiste terminologie vrijwaren. Daar is doordacht beleid noodzakelijk.” III

dat we aanboren, kan de gemoederen doen oplaaien, zeker in Vlaanderen met zijn bewogen taalgeschiedenis. Standaard- en tussentaal, leenwoorden, religieuze, symbolische en gebedstaal: allemaal hebben ze hun rechten, evoluties en polemieken.

voor tussentaal

Beweging strijd voerde tegen de alomtegenwoordigheid van het Frans, wilden de particularisten een eigen Vlaamse standaardtaal ontwikkelen, terwijl de integrationisten meer heil zagen in één grote taalunie als tegenwicht voor het Frans. Uiteindelijk domineerde die laatste visie en zou het Standaardnederlands dat in Nederland gangbaar was, de algemene cultuurtaal worden. Met campagnes en tv-programma's in prime-time, zoals 'Hier spreekt men Nederlands', werd dat Standaardnederlands de gewone man ingelepeld. Dat verklaart waarom de Vlaming zich altijd wat oncomfortabel is blijven voelen in die geforceerde taal. Taalkundige Dirk Geeraerts (KU Leuven) gebruikt daarvoor de metafoer van het zondagse pak: je trekt het aan op een trouwfeest omdat het zo hoort, maar zodra de sfeer wat lossier wordt, gaan de dassen uit en de knopjes open.

Prestigetaal

De opmars van tussentaal was niet te stuiten, niet alleen door het dialectverlies, zegt Ghyselen. "Langzaam drong ze ook binnen in domeinen die vroeger waren voorbehouden voor de standaardtaal, zoals de media. Die evolutie past in een algemeen klimaat van informalisering. Vergelijk het met een klasfoto uit de jaren 1950: iedereen zit er stijfjes op een rij in uniform. Vandaag drukken jongeren met hun kledij en lichaamstaal vooral hun eigenheid uit. De omgangsvormen met leerkrachten werden informeler, en zo ook de taal. In radio- en tv-programma's moeten Jeroen Meus en Tom Waes het informeel en gezellig maken."

Vanwaar dan die heisa rond het gebruik van tussentaal? "Dat is een gevolg van die periode van hyperstandaardisering", zegt Ghyselen. "De Vlaming ging niet massaal Standaardnederlands spreken, maar hij raakte wel doordrongen van het idee dat er één prestigetaal is: het VRT-Nederlands. Onderzoek toont aan dat we gebruikers van die taal als intelligenter

en succesvoller percipiëren. Tussentaal scoort dan weer hoger op solidariteit en wordt als sympathieker en betrouwbaarder beschouwd. Daarom raad ik studenten aan beide registers te beheersen en ze te spreken naargelang de situatie. Standaardtaal gebruiken is nuttig in professionele contexten, maar op café is dat meestal sociale zelfmoord."

Dt-fouten

Het gebruik van tussentaal wordt vaak afgedaan als een signaal van taalverarming. Standaardtaal, zo luidt het, is een middel tot volksverheffing. Ghyselen volgt die redenering niet. "Tussentaal is een natuurlijke omgangstaal die vrij logisch in elkaar zit, een taalvariëteit die niet inherent slechter is. Wat mij meer zorgen baart, is de afnemende kennis van woordenschat, grammatica en stijl. Een idee helder in 'idiomatisch' Nederlands verwoorden – met geijkte woordcombinaties – blijkt steeds minder evident en ook spellen wordt moeilijker. Dat heeft deels te maken met een minder sterke klemtoon op vormcorrectheid in het taalonderwijs, maar ook met een veranderde lees- en luistercultuur: jongeren lezen en horen niet meer zoveel lange, formele teksten en hebben dus minder input om hun woordenschat uit te breiden. Toch heeft vormcorrectheid nog steeds een sociale betekenis. Veel dt-fouten schrijven heeft invloed op hoe je gepercipieerd wordt. Tegelijk mogen we de uitdagingen voor taalleerkrachten niet onderschatten. Met de groeiende diversiteit in klassen roeien velen met de riemen die ze hebben. We vergeten vaak ook dat vroeger alleen de hoogopgeleiden schreven. Nu schrijft iedereen wel eens een whatsappbericht of een e-mail. Dat dat niet altijd even correct gebeurt, hoeft geen drama te zijn. Uiteindelijk zijn de dt-regels een historisch toeval: we hebben het gelijkvormigheidsprincipe verkozen boven het fonetisch principe. Correcte spelling is belangrijk, maar daarvoor zijn ook goede tools voorhanden." III

Zelfontdekkend leren lezen in een hoek is evenmin een goed idee als zelfontdekkend leren zwemmen. © Unsplash

Taalonderwijs is een ambacht

Steeds meer mensen kunnen onvoldoende lezen of schrijven om goed te functioneren in een opleiding, op het werk of in de maatschappij. De dogmatisch-constructivistische ideologieën in het taalonderwijs van de voorbije vijftig jaar zijn daar niet vreemd aan.

Trudo Herman

Correct lezen en schrijven worden bedreigde vaardigheden. Gelukkig ebt de jarenlange ontkennning van dat probleem langzaam weg. Waar wringt het schoentje? Scholen en leerkrachten worden te veel gedictieerd door hand- of invulboeken en door experts met weinig praktijkervaring. In de lagere school werpen het gepersonaliseerd en het geïntegreerd leren niet de gewenste vruchten af. Immers: zelfontdekkend leren lezen in een hoek is evenmin een goed idee als zelfontdekkend leren zwemmen. Focussen op leesstrategieën – hoofdgedachte, bedoeling, signaalwoorden... – in curricula en methodes is onvoldoende om de dalende leesvaardigheid aan te pakken. De resultaten in internationale peilingen voor begrijpend lezen zijn niet om over naar huis te schrijven.

“Leerlingen krijgen in het begin best leesonderwijs met behulp van een sobere methodiek.”

Een noodzakelijke voorwaarde voor leesbegrip is dat de leerling genoeg kan decoderen (technisch lezen). Als je niet goed kan lezen, hou je ermee op. Leerlingen krijgen in het begin best leesonderwijs met behulp van een sobere methodiek zonder materiaalafetisjisme, recht op het doel af. Automatisatie en klassikale, mondelinge oefeningen aan het bord, in een geleidelijk sneller tempo, helpen heel de klas vooruit. Vlugger technisch lezen heeft vlugger begrijpend lezen als motiverend en logisch gevolg. Als een kind accuraat woorden identificeert, kost dat weinig verwerkingscapaciteit en blijft er meer ruimte beschikbaar voor het begrijpen en interpreteren van een tekst. Van zodra een kind over voldoende leesvaardigheid en basiskennis beschikt, is het ook geneigd meer zelf te gaan lezen. Dat bevordert dan weer de verwerving van een ruime woordenschat en het sterk inhoudelijk en creatief schrijven en spreken. Goed kunnen lezen is een belangrijke factor voor verdere motivatie, leersucces en creativiteit. ►

Nederlands geen bedreigde taal

Ondanks de vele leenwoorden is het Nederlands geen bedreigde taal. Volgens het *Global Language System*, een ranglijst van alle zeventuizend talen ter wereld, doet het Nederlands het goed. Met behoorlijke tot hoge waarden voor criteria als aantal moedertaalsprekers, aantal tweedetaal-leerders, aantal talen waarmee de taal verbonden is via meertalige sprekers, aantal buitenlandse opleidingen in de taal, economisch potentieel en gebruik op het internet, krijgt het Nederlands een plaats bij de sterkste 1 procent. In dat systeem is er één hypercentrale taal: het Engels. Vervolgens zijn er twaalf supercentrale talen, zoals het Arabisch, het Chinees en het Frans. Het Nederlands heeft een plaats bij de ongeveer honderd centrale talen. De overige 98 procent zijn perifere talen. Een taal is bedreigd wanneer ze niet meer wordt doorgegeven aan de volgende generatie, bijvoorbeeld om de kinderen betere maatschappelijke kansen te geven.

Mathilde Jansen, Johan De Caluwe, Fieke Van Der Gucht, Nicoline van der Sijs, *Atlas van de Nederlandse taal*. Editie Vlaanderen/Editie Nederland, Lannoo, Tielt, 2017, 272 blz.

Bestellen kan via www.kerknet.be – Klik op shop.

